

Louisiana, bicentenari agredolç

La guerra de l'Iraq ha tingut conseqüències inesperades lluny del camp de batalla. La picabaralla diplomàtica francoamericana sobre la necessitat d'intervenir militarment al Pròxim Orient ha deslluït, i molt, la commemoració dels dos segles de la cessió amistosa de la Louisiana francesa a uns naixents Estats Units d'Amèrica, el 30 d'abril del 1803.

La llei de Murphy existeix. D'això, en deu estar més que convençuda la comissió organitzadora de les festivitats pel bicentenari de la cessió de la Louisiana francesa als Estats Units. I no n'hi ha per a menys, ja que justament l'any emblemàtic en què s'havien de refermar els "lligams d'amistat històrica" dels dos països ha coincidit amb la pitjor crisi diplomàtica que es recorda entre els governs de París i Washington. La causa, lluny de buscar-la en l'episodi de la venda de Louisiana pactada ara fa dos-cents anys per Napoleó Bonaparte i el president nord-americà Thomas Jefferson, cal cercar-la en un conflicte molt més proper a l'actualitat: la guerra de l'Iraq. El diferent punt de vista sobre l'amenaça del règim de Saddam Hussein ha enverinat, fins a límits poc sospitats, el programa oficial d'actes i el mateix esperit de la celebració. George W. Bush i Jacques Chirac van renunciar a presidir plegats el 20 de desembre passat la cerimònia culminant del bicentenari al Palau del Cabildo de Nova Orleans, on un mateix dia de fa dos segles la bandera tricolor es va plegar per deixar hissar la d'uns naixents Estats Units que, amb la incorporació de Louisiana, doblaven de la nit al dia la seva extensió territorial. La vastíssima regió sota domini francès a l'Amèrica del Nord, a la darrera del segle XVII, comprenia la Nova França (la meitat est del Canadà) i la Gran Louisiana (vegeu quadre), formada per les terres que s'estenien al llarg de la vall del riu Mississippí, des de l'actual

frontera canadenc fins al port francoespanyol de Nova Orleans. Ras i curt, 2,1 milions de quilòmetres quadrats van passar nominalment de mans franceses a nord-americanes en l'operació de traspàs de terres ("purchase" per als uns, "vente" per als altres) més important de tots els temps. I sense desaparar ni un sol tret.

Imperi decadent, potència embrionària. Per explicar un tractat que encara ara és matèria troncal en l'ensenyament dels infants nord-americans cal contextualitzar Louisiana dins l'entramat territorial francès del segle XVIII. Immersa en la revolució i els primers anys de govern napoleònic, França començava a detectar esquerdes en els dominis d'ultramar. Més concretament a l'illa d'Hispaniola (actualment dividida entre Haití i Santo Domingo), que tenia assignat un paper clau en el nou ordre mundial de Napoleó com a base marítima de primer ordre en el comerç de la canya de sucre, el cafè i el cotó. París, amb tota seguretat, no comptava que una revolta d'esclaus, liderada per Toussaint L'Ouverture, desbaratària en un obrir i tancar d'ulls els plans per convertir-la en el centre de l'imperi francès al nou món. La pèrdua de la Hispaniola i el fracassat intent de Bonaparte per sufocar la rebel·lió el 1802 precipitaven la desfeta de l'efímer somni imperial francoamericana. Sense l'illa, les mercaderies i béns provinents de Louisiana tenien poques possibilitats de sortir a la mar sense topar amb seriosos entrebancs, ja

Ajuntament de Nova Orleans, on George W. Bush i Jacques Chirac havien de presidir plegats, el passat 20 de desembre, la cerimònia culminant del bicentenari de la incorporació de Louisiana als Estats Units.

sigui en forma de vaixells anglesos o corsaris. Les eternes hostilitats amb la veïna Gran Bretanya, a més, impedièn a Napoleó d'enviar homes a aquell immens territori, tot just per descobrir, a l'altra riba de l'Atlàntic. Però va ser la necessitat imperiosa de disposar de diner líquid per finançar noves campanyes militars a Europa, la que va acabar de convèncer l'"emperador" francès a signar el 30 d'abril del 1803, sense que li tremolés el pols, tres convencions per les quals els EUA adquirien un territori quatre vegades més gran que França per 15 milions de dòlars. És a dir, a 7 dòlars el quilòmetre quadrat. La ganga a ulls d'ara no ho era gens en l'època, ja que la transacció va representar 1,5 vegades el producte nacional brut nord-americà. Un altre 30 d'abril, en aquest cas del 1812, Louisiana esdevenia el divuitè estel de la bandera dels EUA. De les cendres de l'imperi francès a l'Amèrica del Nord, paradoxalment, s'establien les bases per a l'impuls decisiu de la Unió com a potència mundial. Amb una declaració d'independència encara fresca (1776) respecte de la Gran Bretanya, la jove república no sols duplicava el territori

La necessitat imperiosa de disposar de diner líquid per finançar noves campanyes militars va convèncer Napoleó de vendre's Louisiana

amb la incorporació de Louisiana, sinó que aconseguia desbloquejar la simbòlica frontera del Mississippí i obria la via d'expansió cap a occident. Sols una dada: fins al 1830, el 80% dels nord-americans vivien confinats a l'est de les muntanyes dels Apalatxes. Ara fa dos-cents anys, doncs, sonava el tret de sortida a la imparable conquesta de l'oest, el pròleg de les temptacions imperials mostrades posteriorment pels expansionistes EUA.

L'Iraq, poma de la discòrdia. La motivació eminentment històrica i d'exaltació tant dels vincles del passat com de la pervivència del llegat lingüístic i cultural francès a la Louisiana del segle XXI, al moll de l'os de les celebracions d'enguany, va quedar en un segon terme des del moment en què la Casa Blanca i l'Elisí van topar, en el terreny diplomàtic, amb l'escull iraquetà. Gairebé coincidint amb el començament dels més de mig miler d'actes organitzats durant tot l'any al llarg de les

Un 30 d'abril de 1812 Louisiana esdevenia el divuitè estel de la bandera dels EUA, que duplicava així el seu territori

Sala capitular de l'ajuntament de Nova Orleans. Amb la francofòbia convertida en l'esport nacional dels EUA, el bicentenari ha quedat tocat de mort, i la deprimida economia de Louisiana ha perdut una oportunitat d'or per reactivar la seva principal font d'ingressos: el turisme.

L'onada antifrancesa provocada arran de la invasió de l'Iraq no ha fet exclusions territorials ni històriques i també Louisiana s'hi ha sumat

terres banyades pel Mississippí, els gabinets de Bush i Chirac trencaven les formes davant la imminència de la invasió de l'Iraq. L'oposició frontal a la intervenció mostrada per França i Alemanya a les intencions angloamericanes van encendre la flama de la discòrdia. Fins i tot Louisiana, l'estat tradicionalment més francòfil de la Unió, va pujar al carro del que ja s'ha etiquetat com a "*French bashing*" (denigració francesa). Al costat del rebatejament de les patates fregides als restaurants de la Cambra dels Representants (de "*French fries*" a "*Freedom fries*") i del luxe de buidar ampolles de Dom Pérignon a les clavegueres de moltes ciutats, dues accions aplaudides per una part de

l'opinió pública i mediàtica nord-americanes, l'onada antifrancesa no ha fet exclusions territorials ni històriques. David Cheramie, del Centre pel Desenvolupament del Francès (Codofil), ha perdut el compte de les trucades anònimes i amenaçadores que ha rebut al llarg de l'any la seva institució, dedicada des del 1968 a promoure l'ensenyament del francès a l'Acadiana, la regió amb arrels francòfones més profundes de Louisiana. El mateix Cheramie assegurava que els republicans "han sabut explotar el sentiment d'amor-odi entre França i EUA amb finalitats polítiques". I és que la classe política de l'estat, dominada per l'ala més conservadora dels partits republicà i demòcra-

ta, ha sabut jugar bé les cartes de la confrontació. Els primers mesos de l'any, les crítiques contra els francesos i els "deslleials" *cadjins* (vegeu requadre) han estat a l'ordre del dia als mitjans de comunicació locals. I el mateix governador de Louisiana, el republicà Mike Foster, va amenaçar al començament de l'estira-i-arronsa francoamericana a l'ONU d'anul·lar la invitació formal a Chirac als actes del bicentenari per haver "tocat fons". Si bé posteriorment va suavitzar el to, no han faltat diputats dins les seves files disposats a tibar la corda. Amb la francofòbia convertida en l'esport nacional dels EUA, el bicentenari ha quedat tocat de mort, i la deprimida economia de Louisiana ha perdut una oportunitat d'or per reactivar la seva principal font d'ingressos: el turisme.

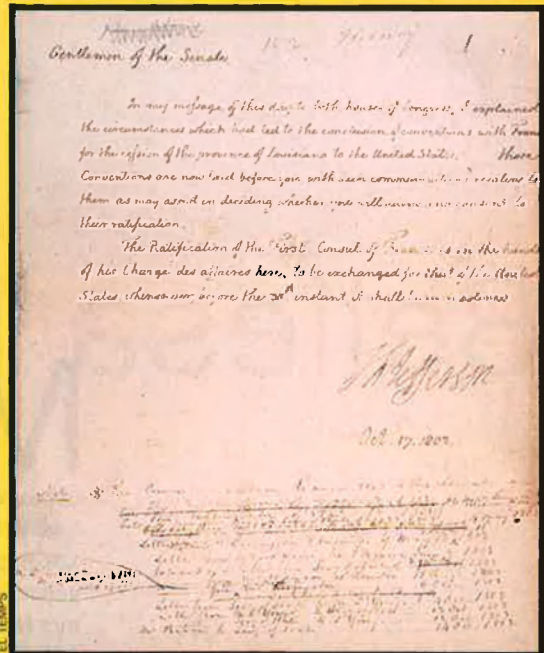
Bressol de la cultura cajun. Louisiana és molt més que l'indret on van començar a sonar les primeres notes de jazz, al principi del segle XX. Per a molts francesos, suïssos, belgues i quebequesos també és un país germà amb

qui es comparteixen antics lligams culturals i lingüístics. El mateix president francès, Jacques Chirac, s'hi va passar dos anys a la dècada del 1950, mentre estudiava a la Universitat de Tulane. I és que, més enllà del barri francès del centre de Nova Orleans, Louisiana ha aconseguit conservar la tradició del passat. Encara que calgui desplaçar-se fins a Lafayette, la capital de l'Acadiana, per poder tenir l'oportunitat de caçar alguna conversa en *cadjin*, un dialecte molt proper al quebequès que es pot fer remuntar al *poiteví* i *berri-chon* parlats pels camperols del XVI a l'oest de França. A aquesta base cal afegir-hi influències acumulades al llarg del temps, com ara el francès colonial portat a Nova Orleans per la noblesa de París, el crioll parlat pels blancs i africans arribats de les Antilles, i un grapat de préstecs i manlleus de l'espanyol, l'anglès i alguns idiomes africans i amerindis. Malgrat l'esforç d'institucions governamentals com el Codofil, que actualment té entre mans programes d'immersió en una trentena d'escoles públiques de primària de l'Acadiana, en el darrer cens lingüístic del 1990 es quantificava la salut de la comunitat francòfona a l'estat en 262.000 ànimes. Una xifra que, si bé és extremadament reduïda en el conjunt de Louisiana (4,5 milions d'habitants), pocs haurien posat la mà al foc fa quatre dècades que sobreviuria. Warren Perrin, president del Codofil, recorda perfectament el tombant que va esperar el "renaixement" de la llengua i la cultura *cadjins*: un article publicat a *Life Magazine* el 1964, on es predeia que al 2000 no hi hauria cap persona a Louisiana que parlés el francès. El crit d'alarma va reactivar la consciència lingüística dels francòfons i va ajudar-los a superar els estralls i l'autoodi causats per la prohibició de la llengua dels avantpassats a les escoles (1915) i a l'estat (1921). Però on més destaca el procés de *cadjinització* de la Louisiana actual és sens dubte en el terreny de la música i la gastronomia, amb un *boom* que ha sobrepassat fronteres. Al contrari que la llengua, pràcticament absent del carrer i de la vida quotidiana, la cultura d'herència francesa fa anys que

D'Acàdia a Nova Escòcia

L'existència d'un quart de milió de francòfons a l'extrem sud dels EUA, segons el darrer cens, és indèstriable de la (dis)sort històrica dels primers colons europeus arribats a les terres del poble micmac, a la costa atlàntica del Canadà. Al llarg del segle XVII, onades de grangers i pagesos de les regions occidentals franceses van optar per embarcar cap a l'Acàdia, un dels territoris integrats dins la Nova França que es configurava a la franja més septentrional del continent americà. La vida dels acadians es va veure profundament trasbalsada un segle més tard, quan pel llunyà tractat d'Utrecht (1713) la regió va passar a sobirania anglesa. El Consell de Nova Escòcia, tal com es va rebatejar l'Acàdia, optava el 28 de juliol del 1755 per una "solució final" a l'amenaça que representava la presència d'una comunitat francòfona i catòlica en terres britàniques. Sota el nom de "Grand Dérangement", els historiadors han convingut a designar la deportació forçosa i la confiscació dels béns de 10.000 acadians. Els supervivents de l'expulsió van quedar disgregats en remotes àrees del Canadà, a la França dels avantpassats i, uns quants més, a la Louisiana sota dominació circumstancial espanyola. El 1785 encara està documentat el desembarcament de 1.600 *cadjins* (terme derivat del francès *cadien*, *cajun* en anglès) al port de Nova Orleans.

El territori que van deixar enrere va ser repoblat a la darrerria del segle XVIII majoritàriament per escocesos, els descendents dels quals continuen a la banda alta de l'heterogeni pastís ètnic que constitueix l'actual província canadenca de Nova Escòcia. Un miler escàs manté viu el gaèlic de les terres altes d'Escòcia, concentrats a l'illa de Cape Breton i als comtats d'Antigonish i Guysborough.

Missatge del president Thomas Jefferson en què explica les condicions del tractat de cessió de Louisiana.

Martí Crespo

és moda, i fins i tot ha aconseguit rehabilitar un terme —cajun—, que durant dècades ha estat un vulgar sinònim de "pagès" i "inculte". Una dada gens negligible als EUA, on la pertinença ètnica constitueix un dels pilars a l'hora de jerarquitzar i estructurar la societat. Al capdavant, en el país del màrqueting la supervivència d'una cultura depèn, en

gran mesura, de la facilitat dels seus portadors per saber-la vendre, comercialitzar-la i extreure'n rendiment pecuniari. I encara més si es converteix en una de les atraccions més potents d'una regió econòmicament dependent del sector turístic.

Martí Crespo